

A fiatal Kádár János a „megvert sereg” élén ^[1]

„A Békepárt elképzelésünk szerint lényegében folytatása volt a kommunista pártnak, más elnevezés alatt. Úgy láttuk, hogy a Békepárt néven jobban tudjuk a baloldali szociáldemokratákat. A parasztpártot és a kisgazdapárt balszárnyát magunk mellé állítani, röpiratainkat elfogadtatni és az akkori nemzeti frontot szélesebb alapokra fektetni. A Békepárt szervezeti felépítése lényegében azonos volt a kommunista pártéval, mert ugyanazokkal találkoztunk, ugyanazokat a szervezeteket tartottuk továbbra is kapcsolatként.”

Bevezető

Immár két évtizeddel a rendszerváltás után a magyar németellenes ellenállás történetének elbeszélésében mai napig uralkodó a Kádár-rendszer alatt kialakított narratíva. Erre az egyik legjobb példa Kádár János II. világháború alatti illegális múltja, amit mai napig nem vizsgál felül a szakma. Éppen ezért e dolgozat abból a célból született, hogy új megközelítésből vizsgálja meg Kádár életének egyik jelentős fejezetét; a Békepárt létrehozásának, valamint - a párt történetével szorosan összefüggve - Kádár János „titokzatos” 1944-es lebukásának történetét. Leszögezem, hogy a Békepárt történetének átfogó, teljes tárgyalása nem célom, csupán a legfontosabb összefüggésekre szeretnék rámutatni.

A II. világháborút követően Kádár Jánost a kommunista párt átalakításért először súlyos fegyelmi részesítették, majd évekkel később, 1951-ben letartóztatták. Kegyesítetté vált és az ellene kreált koncepciók perben elítélték társaival együtt. Rákosi Mátyás számára a Kádár és társai elleni fellépéshez kapóra jött a Békepárt ügye, ami 1945-től a munkásmozgalom történetének szégyenfoltjaként volt elkönyvelve. Ennek oka az volt, hogy Kádár János vezetése alatt az illegális kommunista párt eltért a moszkvai politikai irányvonalától. 1956 után, Kádár hatalomba emelkedésével, a korábbi teljesen lesújtó és elítélő álláspont megváltozott: jóval pozitívabb színben tűnt fel a párt e fejezetének története, de végső soron Kádár János életének egyik sötét foltja maradt, amit ő legszívesebben törölt volna emlékezetéből.

Munkámhoz elsősorban a Politikátörténeti és Szakszervezeti Levéltárban található illegális kommunista vezetők visszaemlékezéseit, és a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában őrzött Kádár-per fennmaradt iratanyagát, valamint a korabeli biztonsági szervek kommunista mozgalmáról írt jelentéseit használtam fel.

A Kommunista Magyarországi Pártjának átnevezése

Az 1918-1919-es időszak, különösképpen a Tanácsköztársaság nagy sokkot okozott a társadalomnak, ezért a két háború közötti Magyarországon a kommunista ideológia csak kevés követőt tudott megnyerni magának. Az ekkoriban illegálisban működő Kommunista Magyarországi Pártjának taglétszámáról pontos adattal nem rendelkezünk, számuk néhány száz fő volt, döntő többségüket a Horthy-rendszer elhárítása le is tartóztatta. Nehezítette a kommunista helyzetét az is, hogy az állambiztonsági szervek - mivel pontos képpel rendelkeztek a mozgalom belülről uralkodó állapotokról - felhasználták a különböző frakciókat is a KMP gyengítésére. Az ismétlődő letartóztatási hullámok következtében az 1930-as évekre a párt befolyása a nullával lett egyenlő, és többször sodródott a megszűnés közelébe. Teljesen sosem verték szét, amely talán nem véletlen. A magyarországi párt - belső vitáktól is terhelte - katasztrófális helyzetét mutatja, hogy a Kominternnél mindvégig napirenden volt a KMP ügye, de igazán sikeres megoldás ott sem született a problémákra. A moszkvaiak megkísérelték több alkalommal is a magyarországi párt újjászervezését, amelyek közül a legjelentősebb próbálkozásra 1940 őszén került sor: ekkor Schönherz Zoltánt, Szekeres Sándort és Skolnik Józsefet küldték Magyarországra. A küldetést - rövid időre - bizonyos mértékben siker koronázta: sikerült rendezni a kis létszámú párt soraikat, és a néprontpolitika nyomán mérsékelt eredményeket elérni a propaganda terén, jelentős szerepet játszva a németellenes összefogás kibontakozásában Magyarországon. A párt szervezeti helyzetén azonban csak kis mértékben sikerült javítani, és a Magyar Történelmi Emlékbizottság megalakulását követően, 1942 tavaszán megkezdődő kommunistaellenes letartóztatások során a KMP visszakerült ugyanoda, ahol 1940-ben volt.

Tehát ez a letartóztatási hullám - amely még 1943-ban is folytatódott - rendkívül nehéz helyzetbe hozta a KMP-t. Az állambiztonsági szervek a mozgalom tagjainak százait vették őrizetbe, köztük a párt kipróbált és Moszkvában kiképzett vezetőit, szétverve ezzel a nagy erőfeszítések árán újjászervezett illegális hálózatot. „1942. májusi-júniusi nagy lebukás után a kb. 400-500 illegális párttagból, illetve tagjelöltből, a Magyarország területén működő pártszervezetek tagságából mindössze 10-12 párttaggal maradt meg a kapcsolat. Bizonyos újjászervező munka után 1943 januárjára a taglétszám kb. 70-80-ra növekedett. Ekkor történt a 1. lebukás, mely után kb. két hétig az volt a helyzet, hogy mindössze két (azaz kettő) ember maradt meg [Kádár János és Péter Gábor], a többi tag sorsa a két KV-tag előtt ismeretlen volt, illetve a feltevés szerint vagy lebuhtak, vagy a kapcsolat helyreállításának lehetősége nélkül leszakadtak. (Ugyanis abban az időben majdnem minden párttag élt.) Amikor kb. két hét múltán sikerült felkutatni a lebukásoktól megmenekült néhány pártcsoportot, akkor új, súlyos konspirációs kérdésként megerősödött a Gács KV-tag ellen korábban felmerült áruság gyanúja, amely az akkori viszonyok között tisztázatlan volt.” - olvashatjuk Kádár János 1956 tavaszán a Párttörténeti Intézetnek adott visszaemlékezésében.

Maga Kádár János az 1951-ben írt vallomásában a lebukások egyik okaként a következőt írta: „A nagy lebukások a valósággal provokatív konspirációs szabályokon túl (hogy minden felvett tagnak, tagjelöltnek a legális neve végigment a pártapparátuson) az a legális illúzió volt a fő oka, amibe az egész tagságunkat belevitték a lefogások előtt.” A szabályt még Gács László javaslatára vezették be. Kádár szerint ennek következménye volt az, hogy egy-egy közép pártfunkcionárius 20-30, de volt olyan is, aki 50 tagnak ismerte a nevét. Ez súlyos, nagyméretű lebukásokat eredményezett egy-egy letartóztatott vezető vallomásai nyomán. A másik ok Gács László állítólagos spicli ügye: Grünwald [Gács] Lászlót, aki ellen Kovács kezdeményezésére indítottunk fegyelmít és aki Skolnik [helyesen: Skolnik - H. D.] lebukása után egy óra múlva lement annak lakására és bántalmatlanul kijött, azonnal.”

Összességében túlságosan is leegyszerűsítő lenne, ha teljességgel elfogadnánk a fent említetteket a letartóztatások fő okaként. Kádár e mondatait ugyanis átítaják perének koncepciói vonulatai, és az 1945 után a kommunisták közötti belső leszámolások alatt védekezési mechanizmusként kialakult „egymásra mutogatás”, felelősségáthárítás a pártot ért csapások miatt. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy Kádár János szavainak nincs valóság alapja. Teljesen más irányból megközelítve a problémát: a letartóztatások fő okaként a KMP 1941-es működését, a németellenes mozgalom szervezését jelölhetjük meg: mindez - véleményem szerint egy átgondolt koncepció részét képezte, amely összefüggésben volt a Kállay-kormány céljaival. Kállay Miklós azzal a feladattal kapta meg a miniszterelnöki megbízatást a kormányzótól, hogy fordítsa vissza Bárdossy László politikáját, és vezesse ki Magyarországot a világháborúból. Személyében azok a körök kerültek kormányra, amelyek 1942 februárjában a Magyar Történelmi Emlékbizottság jobbszárnyával együttműködtek, és céljaikban egyetértésre találtak. Ahogy személyes barátja, Keresztes-Fischer Ferenc 1942 februárjában, ő is maga mellé akarta állítani a németellenes mozgalom tagjait, hogy céljaiban szövetségesek és munkatársak legyenek. Csak egyetlen hátráltató és visszahúzó tényező volt ennek a mozgalomnak, amelytől meg kellett szabadulnia: a Kommunista Magyarországi Pártja. Az illegális kommunista párt volt ugyanis az egyetlen olyan tényező a nemzeti összefogásban, amely nem nemzeti célokat szolgált, és mindvégig a fennálló rendszer megdöntésére törekedett. A kommunisták - teljesen irreálisan módon - a németellenes fellépést egy - mondhatjuk - polgárháborús helyzet generálásával akarták egybekötni. A KMP színrelépésével a februárban nagy mennyiségben kiadott röplapjával a széles nyilvánosság elé tárta, hogy a németellenes mozgalom egyik irányítója: ez a momentum túlságosan is ráirányította a figyelmet a kommunistákra, és külpolitikai vonzattal is járt. Németország mindig elégedetlenkedve nézett a magyarországi belpolitikai életre, de egy németellenes összefogás, amelynek soraiban „nyíltan” hangoztatják, hogy a kommunisták is szervesen részt vesznek, túlságosan magas labdának számított, és ebben a kontextusban is kellemetlen tényező volt a KMP az új magyar kormány számára. Tehát, akár ahogy nézzük, a kicsiny kommunista párt egészen apró, de mégis bosszantó tényezőnek számított Kállay Miklós számára. Így - összefoglalva a gondolatokat - a KMP elleni hadjárat két célt szolgált: részben egy Németország felé tett kisebb gesztust, másrészt a kommunisták leválasztását a németellenes nemzeti összefogásról.

Visszatérve Kádár (azaz ekkor még Csermanek) Jánoshoz: miközben a párt csillaga hanyatlott, az ő párton belüli karrierje ekkor indult be. A fiatal kommunista Kádár 1941-ben még a KMP Budapesti Területi Bizottságában volt, de a permanens letartóztatások következtében bekerült - valamikor 1942 májusa után - a

Központi Bizottságba, majd ezt követően 1942 őszén a titkársági tagok közé is. A KMP vezetésének teljes lefejezését követően - miután Skolnik József és Kovács István is lebuokott - lett Csermácz 1943 januárjában a Kommunista Magyarországi Pártjának első titkára. Kis túlzással rajta kívül jóformán nem maradt más kommunista funkcionárius. Ezekben a napokban - melyek a magyarországi párt történetének legstótebb órái voltak - Kádár János és - a vezetésbe szintén felemelkedett - Péter Gábor nehezen jutottak dűlőre azt illetően, hogy mihez kezdjenek a „megvert sereg” élén. Erről tanúskodik Péter Gábor 1954-es börtönben írt feljegyzése: „Kovács lebukása után, amikor leültünk beszélgetni (1943 febr. vége) [...] azt mondta [Kádár János - H. D.] „nézd ez a Kovács mindent összedeszedett a nyomdát, a szervezetet, én nem ismerek senkit, nem tudok megtalálni senkit, úgy látszik, egyelőre abbamarad, nem lehet csinálni semmit.” Nézd, mondtam [Péter Gábor - H. D.], 1936-után is 1939-ben újra kellett kezdeni mindent, egyenkint szedtűk fel az embereket, most is megpróbáljuk. „Hát próbál meg” mondta „én nem ismerek senkit”. (Megpróbáltam lassan, nehezen, de sikerűlt .)”

Ebben a helyzetben fogalmazódott meg az a gondolat, hogy a túlélés és az újakezdés alapvető feltétele a párt átalakítása, azaz új koncepció kidolgozása. Ennek egyik célja az volt, hogy a kommunista pártot a legális pártok számára tárgyalóképesebbé kellett tenni a népfront megvalósítása érdekében. A kommunistáknak problémát jelentett, hogy követeléseiket az állambiztonsági szervek könnyen megbélyegezték azzal, hogy valójában Moszkva érdekeit képviselik, a legális ellenzéki pártok pedig egyszerűen nem voltak hajlandók együttműködni velűk - még annyira sem, mint 1941-1942-ben a Magyar Történelmi Emlékbizottság története során - érthetően félve attól, hogy a Belügyminisztérium betűlja működésűket, és a letartóztatások áterjednek rájuk is .

Döntése meghozásában Kádárra valószínűleg nagy hatással volt Donáth Ferenc , akivel ezekben az időkben közeli kapcsolatba került. Péter Gábor így ír kapcsolatukról: „Donát (friss kapcsolata volt) lenyűgöző hatással volt rá, borzalmában felnézett a Donátra, nekem ilyeneket mondott „ilyen embereket látod, mint az Albert (ez volt Donát illegális neve) elhanyagolták, nem használták fel, tudod milyen okos ember, nagyon jó feje van” (mellesleg ebben igazra volt.) Ez határozta meg Kádár viszonyát Donáthoz. Nagyon felnézett rá. Nagyon a hatása alá került. Hallgatott rá, befolyása alatt tartotta. Lassanként a kontaktus úgy alakult közöttűk, hogy Donát »becsűlte« Kádárban az értelmes prolit .” Donáth Ferenc politikai gondolkodására hatást gyakorolt széleskörű kapcsolatrendszere; Haraszti Sándor révén kapcsolatba került jó néhány szociáldemokratával, és a Márciusi Frontnál megismerkedett a népi írőkkal is. A pártátalakításhoz a döntő lökést a Komintern 1943. május 15-ei határozata hozta meg. Ebben az Internacionálé felosztalta önmagát, és felszűlította a szatellit kommunista pártokat, hogy „összpontosítsák erejűket a Hitler-ellenes koalíció népeinek és államainak felszabadító háborűjában való aktív részvételre és annak minden módon való támogatására, hogy minél gyorsabban szétzűzhassák a dolgozók halálós ellenségét - a német fasizmust, valamint szövetségeseit és csatlósait [kiemelés tőlem -H. D. .” Ezt a határozatot a KMP vezetői csak a Népszavából ismerték meg és, mivel a háború kítörése után a Szovjetunióval megszűkadt minden kapcsolat, további részletes tájékoztatást nem kaptak a feladatokra vonatkozóan .

Ezért történhetett meg, hogy az illegális kommunista vezetők Moszkva politikai irányvonalát teljesen félreértelmezték, ugyanis a fasizmus elleni harcot „csupán” a hitleri Németországgal szembeni küzdelemre vonatkoztatták. Ez világosan kűnik a KMP felosztató röpiratából is: „Az Internacionálé felosztató határozatában felhívta minden hívt, hogy még fokozottabban, mint eddig, minden erejűk megfűzésével küzdjenek a dolgozók és a szabadságszerető nemzetek legnagyobb ellenségének: a Hitler-fasizmusnak megsemmisítéséért [kiemelés tőlem - H. D.]” Ezért Kádár János és társai innentől kezdve már nem a Horthy-rendszer megdöntésére is törekedő németellenes egységfrontot akartak megteremteni - amely egyben polgárháborút is jelentett volna, mint ahogy azt láthatjuk a Magyar Történelmi Emlékbizottság idejében a KMP-től - hanem „csak” náciellenes egység megalakítását. Ez természetesen nem jelentette azt, hogy a párt lemondott a hatalomátvétel tervéről: mindez inkább taktika volt, amely a letartóztatások tapasztalatának számlájára írható. Az illegális vezetők így próbálták biztosítani a túlélést és a kommunista párt átmentését a háborút utáni időkbe, amihez - saját értelmezésűk szerint - alátámasztást kaptak a Komintern felosztató határozatában olvasottakban is. Ez a félreértelmezés alapot szolgáltatott Rákosi Mátyásnak a Kádárral és társaival szembeni fellépéshez 1951-ben. „Politikai tévedésűket” - a tudatlanság palástját magukra írva - azzal magyarázták, hogy „elméletileg képzetlenek” voltak, mivel a Horthy-rendszer körűlményei között nem tudtak kommunista művekhez [popup title=„jutni” format=„Default click” activate=„click” close text=„PIL 867. f. p/62. ő. e. Péter Gábor visszaemlékezései, 22. „1942 karácsonya” összesen egy példányban volt meg Magyarországon a bolsevik párt története Kovács Istvánnal, aki két napra kölcsönadta nekem [Péter Gábor-nak - a szerző]. Ennyi volt a tanulási lehetőségűnk.”].

Ez a változás látható az átnevezett kommunista párt retorikáján is: a röpcédulák lényegét tekintve maradtak a KMP 1941-ben kialakított „függetlenségű mozgalom” koncepciójának nyelvezeténél, de jelentős különbségek is tetten érhetőek. A párt kiadványaiban - ugyanúgy, ahogy 1941-ben és 1942-ben - a háború- és náciellenességét a magyar történelem Habsburg-ellenes szabadságharcraival állította párhuzamba. A kommunisták több 1848-as jelmondatot is hangoztattak, például: „Hozzák haza honvédeinket!”, „Kűzdj a szabad sajtóért!”, „Szabadságot az ifűságnak!”. A Béképart illegális sajtója - a korábbiakkal ellentétben - sokkal jobban tartózkodott minden olyan kényes témától, amely a népfront kialakítását akadályozhatta volna. Míg a kommunisták 1941-ben és 1942-ben a kormányzót és a magyar kormányt egy kalap alá véve bírálták, a pártátalakítást követően röpcéduláik - ismereteink szerint - már nem kritizálták Horthy Miklóst. A Horthy-rendszerrel egyet jelentő Horthy Miklós említésének mellözése arra enged következtetni, hogy a Béképart - a korábbiakkal ellentétben - a népfront létrehozását a rendszeren belül a kormányzóval való valamilyen együttműködés keretében képzelte el, tehát taktikai okokból - egy időre - lemondott a rendszer megdöntéséről. A kommunista párt szimbolikusan jelezte ezt a névválástsásával is, ugyanis 1848-1849-ben Béképartnak a magyar országgyűlés azon tagjait nevezték, akik igyekeztek I. Ferenc Józseffel törvényes megegyezésre jutni. A korábbi retorikával szembeni másik jelentős különbség, hogy a kommunisták ekkor röpcéduláikban kerültek a Szovjetunió kizárólagos tömjénezését: nem emelték ki a többi szövetséges erő közül.

A Komintern-határozat után nem sokkal, június elején került sor a KMP KB „pártfelosztató” ülésére. Az ülésen Kádár János, Péter Gábor, Szirmai 1 és Tonhauser Pál vett részt. Az illegálítás körűlményei között jegyzőkönyv nem készűlt és a határozat is szóbeli volt .

Kádár János az ülést 1956 júniusában így idézte fel: „A határozatot a következőképpen tudom rekonstruálni: a.) Kimondjuk és elterjesztűk a párt felosztását, illetve annak hírt, b.) a pártot lényegesen nem oszlatjuk fel, hanem egy e célból összehívandó vezetőségi ülésen meghatározott új néven folytatja a párt működését, c.) a párt akcióit néhány hétig szűneteltetűk, ez alatt gondos és fokozott előkészítést után komolyan kiszűesítűk a szervezőmunkát (új tagok toborzása, kapcsolatok kiépítése stb.), d.) szélesebb körű propagandát és agitációt indítunk, e) kapcsolatokat teremtűnk a falu, a parasztság felé, f.) megfelelő szervezőmunkával (akciócsoportok szervezése, különösen az ifűség, az OIB [Országos Ifűsági Bizottság] volt kapcsolataival) széles körű akciókat indítunk, g.) az erre alkalmas antifasizista pártok és politikai csoportok felé kapcsolatot teremtve létrehozunk egy hazafias frontot. Ugyanezen az ülésen elhatároztuk, hogy kiadunk egy röpiratot, mely a kűtűzött politikai célok megvalósítását elősegíti, ebben azonban nem szűlünk azokról a dolgokról, amelyet a fasiztűk előtt egy ideig titokban akarunk tartani (tehát a további munkára vonatkozó terveinket). Elhatároztuk még azt, hogy kapcsolatait (találkoztait az alsóbb szervekkel) minden vezetőségi tag kb. 3 héttel későbbre állítja be, hogy ott már a közben nyitva maradt kérdések eldöntése után a további munkát beszélhesűk meg részleteiben. Elhatároztuk, hogy véleményűt kérűnk a további munkára alsóbb kapcsolatainktól, valamint azt, hogy gondolkozni fogunk a párt új nevéen .”

A felosztatásról kiadott röpiratban kűzölteken túl a többi határozatról - amiről az ülésen döntöttek - csak néhány párttag kapott tájékoztatást: Donáth Ferenc, Orbán László , Kállai Gyula , Ságvári Endre , Tonhauser Pál és Szirmai István . Ennek célja az volt, hogy a biztonsági szerveket félrevezessék, hogy a kommunista párt koncepcióválása titokban maradjon. Ez a legkisebb mértékben sem sikerűlt , sokkal inkább a párttagok összezavarását eredményezte. A kommunisták, akik elsősorban a pártjűkért harcoltak, nem hozta lázba a röpirat felhívása, hogy támogassák a „demokratikus pártokat” a náciellenes harcban a nemzet és a béke érdekében. A hír, hogy pártjuk nincs többé megrendűtően hatott, és sokan nem is akarták tudomásul venni a határozatot. Tonhauser a következő jegyzi meg a fogadtatással kapcsolatban: „amikor Kassára mentem ellenőrizni, hogy hogyan szűrták szét a röpcédulákat, megtudtam, hogy a röpcédulákat nem osztották szét, sőt egy helyen, amikor megkapták, azonnal tűzbe is dobálták. Amikor felelűsűgre vontam őket, ezt avval indokolták, hogy a határozattal nem értenek egyet .” Péter Gábor pedig visszaemlékezésében azt írja, hogy amikor kűzölte alsóbb kapcsolataival a hírt, „volt aki sírt és olyan is, aki [...] úgy érezte, hogy most valamit elvesztett. ”

A KB következő ülésére, amelyen döntöttek a párt új nevééről, 2-3 hét múlva került sor . Ezen az ülésen Kádár János, Péter Gábor, Szirmai István és Tonhauser Pál mellett jelen volt Donáth Ferenc és Orbán László is. Az ülésre Kádár így emléksűt vissza: „programot nem dolgoztunk ki, de részletesen megvitattunk egy szóbeli határozatot. Az elfogadott politikai és szervezési irányvonal egyes elemei azonosak az előbbi pontokban kifejtettekkel [az előző ülés határozataival - H. D.]. Itt döntöttűnk a párt nevééről. [...] Javasolták a 1. Munkás-Paraszt Párt, 2. Béképart, 3. Dolgozók Pártja elnevezést. [...] Vita után a Béképart elnevezést fogadtuk el .”

Az átnevezett párthoz - nem érezvén eléggé kommunistanak - a párttagok nagy része negatíván viszonyult. A legelutasítottabbak a moszkoviták voltak. „Nagyon nehéz leírni, mit éreztem, amikor ezt a hírt meghallottam. Az elvtársak szintén nagyon le voltak verve. Mindannyian megértettűk, hogy nagyon súlyos csapás érte a magyar kommunista mozgalmat, olyan csapás, amely elkerűhetetlenűl kihat az egész magyar helyzetre, elsősorban a náci ellen vívott harcra. Ez volt a földkerekségen az egyetlen ilyen eset: nem volt még egy kommunista párt a világon, ebben a szituációban, amikor még ott is, ahol eddig csak parázsolt, most lángra gyűlt a kommunista mozgalom, ilyen érthetetlen, áruló lépésre szánta el magát. Nem volt mit tenni, kűzölni kellett a hírt Dimitroval [...] Dimitrov nem egy könnyen jött ki a sodrából, s általában megválógotta a szavait, de e kérdéssel kapcsolatban szabad folyást engedett mérgének, s rosszallásából nekem is kijűtt, amikor „a Maga magyarországi elvtársai” szidta.” - emlékezett vissza Rákosi . A börtönben raboskodó kommunista vezetők is elég negatíván értékelték a helyzetet: a döntést „likvidátorinak” minősítették, s kapcsolatba hozták Kádár korábbi megingásával és képzetlenségével .

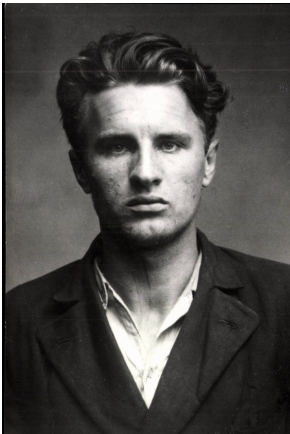
A Béképart „megalakulását” követően tárgyalást kezdeményezett a Szociáldemokrata Párttal, hogy a népfronthoz vezető út első lépcsűjét: a munkásegységet megvalósítsa. A találkozó idejére és kezdeményezésére vonatkozóan Haraszti Sándorné 1951-ben a következőket írja: „Biztos tudomásom van róla, hogy Haraszti közreműködött egy találkozás létrehozásán 1943. nyarán [kiemelés tőlem - H. D.] Szakasits és a Párt részéről kikűldött elvtárs között. Ez a találkozás Schiffer lakásán történt meg, igen gondosan előkészített konspirációs rendszabályok figyelembevételével. Biztos, hogy a kezdeményezés erre vonatkozóan nem Haraszti részéről indult ki [kiemelés tőlem - H. D.]. Nem is Schiffer vagy Szakasits kérték meg ennek a létrehozására. Bennem úgy él ennek az emlékezete, hogy erre Donáth kérte meg Harasztit. A találkozó létrehozásának megbeszélésein én jelen voltam, és csak részleteiről nem tudok. Magáról a találkozásról és arról, hogy az valóban megtörtént és milyen körűlmények között, hogy arra egy magas szűke, sovány elvtárs jelent meg a Párt részéről [A személyleírás Kádár János illik - H. D.],

Haraszival való beszélgetés alapján tudok. "

A marxista szakirodalom, elfogadva Kádár János 1954-es verzióját, a tárgyalást 1943 tavaszára teszi, s a találkozó kezdeményezését Szakasits Árpádnak tulajdonítja. Ez a narratíva megcáfolható a politikai realitással is, ugyanis a szociáldemokratáknak nem állt érdekében tárgyalni a népfrontról egy megszűnés szélére zuhanat, politikailag teljesen jelentéktelen párttal. Már csak azért sem, mert nem kockáztathatták meg, hogy az együttműködés miatt saját pártjukat is betiltsa a Belügyminisztérium. Tehát a tárgyalás egyedül a kommunisták érdekeit szolgálta volna; a tervezett kommunista vezetésű munkásegység igazodási pont lett volna az ehhez csatlakozó ellenzéki pártok számára. A találkozón Csermanek János ezt az ajánlatot tette meg Szakasits Árpádnak, aki ezt visszautasította. Ezzel a Békepárt koncepciója megbukott, a Szociáldemokrata Párt a kommunista párt helyett egy ténylegesen jelentős párttal, a Független Kisgazdapárttal lépett szövetségre 1943 augusztusában. A döntés azt jelzi, hogy a szociáldemokraták a háború utáni Magyarországon angolszász típusú demokratikus állam létrehozása mellett törtek lándzsát (a párt jobb- és balszárnya egyaránt). Erre 1943-ban - a tervezett balkáni brit partraszállás miatt - még mutatkozott lehetőség.

Ezt követően a német megszállásig a Békepárt tevékenysége lényegében nem jelentett többet röpcédulázásnál és rendezvényeken történő agitálásnál. A kommunisták számára a náciellenes összefogás létrejövése még váratott magára. Erre, azaz a Magyar Front megalakulására a német megszállást követően, 1944 tavaszán került sor. A megszállás jelentette új körülmények között okafogyottá vált a kommunista párt fedőnevének fenntartása is, ezért 1944. szeptember 10-én a Központi Bizottság döntésének értelmében a párt ismét új nevet kapott: Kommunista Párt.

Kádár János letartóztatása

Kádár János 1944-es lebukása életének egyik leghírhíresebb, kérdőjelekké teli eseménye, amelyről 1945 után egész legendárium született. A visszaemlékezések szerint a Magyar Front szervezésével eltöltött időszakban, 1944 áprilisában Budapestre érkezett a jugoszláv kommunisták futárja azzal a feladattal, hogy a Békepárt egyik vezetőjét Tito partizánjainak támaszpontjára vigye, hogy az ott tartózkodó szovjet összekötő révén helyreálljon Moszkva kapcsolata a magyarországi kommunista párttal. A teendőik megbeszélésére összeült kommunista vezetők közül, hosszas tanácskozás után a párt első titkára, Kádár János vállalkozott az útra. Péter Gábor szerint Kádár János a hírnökkel április 19-én indult el a jugoszláv határ felé. Pécsig vonattal mentek, majd ott leszálltak. „Csempésznek kellett volna átvinni őket a határra, ehelyett a rendőrség kezébe adták. [...] Érdekessége a dolognak, hogy Horváth Mártonon és rajtam kívül senki nem tudta, hogy ő átment.” - írja Péter Gábor.

A szakirodalom az eseménnyel kapcsolatban Kádár János elbeszélését veszi át, amit az 1954-es rehabilitációs tárgyalásán fejtett ki: „Az ő [a jugoszláv hírnök - H. D.] irányítása mellett leérkeztünk Dárda községbe, ami akkor magyar határállomás volt. Sok menetelés után egy parasztháznál kötöttünk ki. A futár azt mondta, hogy itt az ő emberük lakik. Ezzel az emberrel horvátul, vagy szerbül beszéltem. Megbeszélték egymással, hogy az ott állomásozó német katonákkal, - akik seftelással foglalkoznak, és akiknek kocsijukat sem a magyar, sem a horvát határon nem ellenőrzik - fogunk menni, mert azok embereket is szoktak vinni. Nekivágtunk az útnak, és valahol a határnál az erdőben a gépkocsit feltartóztatták német tisztek és magyar csendőrök. Őrizetbe vették a két német katonát, engem és a nőt. Bevittek a dárдай csendőrségre, onnan a pécsi kémelhárítóra, onnan pedig a Conti-utcai börtönbe. [...] Engem tetten értek határátlépés közben, ezért azt vallottam, hogy át akartam szökni a jugoszlávokhoz, mert a németek megszállták Magyarországot és a németeknek nem akarok harcolni. A nőről azt állítottam, hogy a vonaton ismertem meg, szóba elegyedtem vele, megadtam, hogy ő is át akar utazni, és így elhatároztuk, hogy együtt megyünk. Ezt a vallomást mindvégig fenntartottam. A pécsi kémelhárítón kétyszer alaposan megverték, azt írtatták, hogy a párthoz vagy tömegszervezethez tartozom-e. Végül vádiratot adtak ki ellenem hűtlenség büntetésének kísérlete miatt. A nőt akkor láttam, amikor a Hadik-laktanyában voltunk. Amikor bíróság elé állították, felolvastak egy Lupták személyről szóló írást, amit az ő csapatteste küldött, mely szerint Lupták büntetlen előéletű, becsületes ember. 2 és fél évi börtönre és lefokozásra ítélték. Én

belenyugodtam az ítéletbe [kiemelés tőlem - H. D.] ."

Ez a narratíva erősen megkérdőjelezhető: kétséges, hogy Csermaneket pont a Hadik-laktanyában nem tudták azonosítani, ahol a magyar katonai elhárításnak, a 2. vkf. o. defenzív alosztályának volt a központja. A nyomozók ugyanis ismerték Kádár János személyleírását, rendelkeztek fényképpel és ujjlenyomatával is. Bizonyítékkal szolgált Edmund Veessenmayer Berlinbe küldött távirata amellel, hogy valójában beazonosították Kádárt: az 1944. július 30-án keltezték dokumentum beszámolója arról, hogy Csermanek Jánost, a Békepárt főtitkárát magyar csendőrnemzők [popup title="letartóztatták" format="Default click" activate="click" close text="PIL 765. f. 2. ö. e. - SS jelentés a Magyar Front, a Békepárt tevékenységéről, az ellenállási mozgalmakról. 2. - A dokumentumnak a dolgozat szempontjában jelentős része eredeti nyelven a következők: „Der seit dem Einmarsch der Deutschen in Ungarn flüchtige SPU-Funktionär Josef Buechler wurde durch ein ungarisches Gendarmerie-Fahndungskommando festgenommen. Durch seine Aussagen konnte der SPU-Funktionär Paul Schiffer überführt und festgenommen werden. Durch das gleiche Kommando wurde der GPU-Funktionär und Zentralsekretär der Bekepartei, Csermanek, inhaftiert [kiemelés tőlem - H. D.]. Fordítás: „A németek Magyar-országra való bevonulása óta menekülő SZDP-funkcionáriust, Buechler Josefet egy magyar csendőrségi nyomo-zócsoport letartóztatta. Az ő vallomása alapján lehető Schiffer Pált, az SZDP-funkcionáriust elfogni és őrizetbe venni. Ugyanaz a nyomo-zócsoport vette őrizetbe Csermaneket, a GPU-funkcionáriust és a Békepárt főtitkárát [kiemelés tőlem - H. D.]” (A GPU elírás is lehet, s KPU-ról - Kommunistische Partei Ungarns - van szó, a magyar fordítás így KMP-funkcionáriusnak fordítható. A GPU, a szovjet állambiztonsági szerv 1923-tól OGPU, 1934-től NKVD néven működött.)].

Napjainkig ezzel a Kádár-életrajz szempontjából kellően fontos dokumentummal - amelynek fénymásolatát Hetényi Varga Károly egyháztörténész jutatta el a Politikátörténeti és Szakszervezeti Levéltárba - csupán Varga László foglalkozott a 2001-ben megjelent Kádár János bírái előtt - Egyszer fent, egyszer lent 1949-1956 című könyvében, amely Kádár és társai perének fennmaradt iratait közli. Varga László a kötethez írt terjedelmes bevezető tanulmányában Veessenmayer Kádár letartóztatásáról szóló sorairól azt írja, hogy téves információ nyugszik. Álláspontját Juhász Antal csendőrnemző 1945-ös vallomására alapozza, aki szerint a Ságvári-incidentis kapcsán 1944. július 27-én letartóztatott Szabados Lajos kommunista tévesen Kádár Jánosként azonosították: „Parancsot kértek - írta az esetről 1945-ben Juhász Antal -, hogy mit csinálnak? Lefogják-e őket vagy tovább kövessék? A bátyám [Juhász István] azt mondta nekik, hogyha azok, akiket jelentettek (dr. Ságvári és Csermanek), akkor fogják el őket és hozzák ki [Csillaghegyre].” Varga László úgy gondolja a nagy fogást a nyomozók haladéktalanul jelentették Otto Winkelmannnak, a magyarországi német rendőri és SS erők főparancsnokának, és „másnap Veessenmayer nagykövet révén a téves hír már eljutott Berlinbe ."

Szabados Lajos 1959-ben a Kristóf-per kapcsán viszont arról számol be, hogy a csillaghegyi központba szállítása után, adatait leellenőrizték és személyét pontosan beazonosították. Ugyancsak cáfolja Varga László állítását a kormányzónak 1944. július 28-án írt Ságvári-akcióban résztvevő nyomozók kitüntetését kérvényező levél is, amiben szerepel Szabados, mint Ságvári Endre társa: „Palotás Ferenc csendőrnemzők hosszú figyelés után Budapest területén nyomára jutottak dr. Ságvári Endrének [...] Nyomon követték és a XII. ker. Szép Ilonai villamos vasúti kocsiján mellett lévő Nagy Béla-féle cukrászdában egy állítólagos Szabados nevű kommunista társával figyelés alá vették, [kiemelés tőlem - H. D.] majd őket elfogni igyekeztek .” Varga téved a Veessenmayer-jelentés küldésének időpontjában is, ugyanis azt 1944. július 30-án küldték el Budapestre. A távirat azután készülhetett el, miután július 28-án beérkezett Winkelmannról az aktuális beszámoló. Ennyi idő alatt bizonyosan korrigáltak volna egy tévesen befutó információ. A Veessenmayer-táviratokról általánosságban elmondható, hogy igen részletesen tájékoztatnak a magyarországi eseményekről. Ezért egészen biztosan utalt volna a jelentés arra, hogy Kádárt fegyveres akció során fogták el, és Ságvári Endre neve is említésre került volna. Minderről azért nem esik szó, mert a Ságvári-akcióról Veessenmayer augusztus 3-ai távirata számol be, amely azt bizonyítja, hogy Kádár letartóztatása és az említett akció két külön esemény volt. Ez továbbá - nem mellelleg - arra enged következtetni, hogy a jugoszláviai „küldetés” sem április közepén, hanem júliusban volt. Mindezek alapján kijelenthetjük, hogy megkérdőjelezhető a napjainkban is elfogadott marxista narratíva hiteltelisége.

A Horthy-korszak alatti illegális kommunista párt történetének kutatásához jelenleg legfőképpen az egykori kommunista funkcionáriusok memoárjai és a korabeli biztonsági szervek KMP-vel kapcsolatos jelentései használhatóak. Ezt reprezentálják a közreadott dokumentumok is. Ezek közül a legterjedelmesebb Péter Gábor 1961. október 25-én készült visszaemlékezése. A vele készített interjú a Párttörténeti Intézet munkatársainak visszaemlékezés-gyűjtő munkája eredményeképpen született. A kommunista vezetők visszaemlékezései nélkülözhetetlenek számítanak a párt belső működésének, tevékenységének megismeréséhez. Növekvő fontosságukat, hogy az illegális körülményei között pártközvetlen dokumentumok nem keletkeztek, így a párttárolatok is szóban születtek, amelyek ennél fogva csak ezekből a forrásokból ismerhetők meg. Természetesen mindenképpen körültekintő forráskritikával kell kezelni az ilyenfajta forrásokat. Péter Gábor visszaemlékezését nagyon sok tényező szem előtt tartásával kell olvasnunk. Legfontosabb, hogy Kádár János „országglása” idején született, ez a hozzá való viszonyulást alapvetően befolyásolja. Az előbbi megállapítást figyelembe kell tartani akkor is, ha az 1956-ban Nagy Imre köré csoportosuló egykori illegális kommunistákról - például Donáth Ferencről - olvasunk a memoárban. Különösen fontos forrássá teszi Péter Gábor visszaemlékezését - a már elmondottakon kívül -, hogy 1945-től a politikai rendőrség vezetőjeként immár más szemszögből is megismerte az illegális történetét: az egykori csendőrnemzők, detektívek „önvallomása”, és a Horthy-korszak biztonsági szervei jelentéseinek ismerete révén másfajta „emlékekkel” is rendelkezhetett a mozgalomról, mint a többi egykori illegális kommunista vezető. A második közreadott forrás, az 1943. július 2-án írt Csendőrségi összefoglaló jelentés a baloldali mozgalmakról, az illegális kommunista párt történetéhez felhasználható források egy másik csoportját reprezentálja. A baloldali összefoglaló jelentésekről általánosságban elmondható, hogy igen részletesen tárgyalják az illegális kommunista párt, a legális baloldali pártok és szervezetek tevékenységét. Ezek alapján jól látható, hogy a kormányzó elit naprakész ismeretekkel rendelkezett az országban zajló politikai életről. A harmadik közreadott forrás Edmund Veessenmayer teljhatalmú birodalmi megbízott 1944. július 30-ai Berlinbe küldött távirata. Veessenmayer jelentései ugyancsak fontos források az illegális kommunista párt és a német megszállás alatt lévő Magyarország történetére vonatkozóan egyaránt. Jelentéseiből alkalmasint következtethetünk arra, hogy milyen ismeretekkel rendelkeztek a megszállt Magyarország belügyeiről az országban működő német biztonsági szervek.

Források

1. Péter Gábor visszaemlékezése

1961. október 25.

1943 februárjában lebukott Kovács István. Akkor Kádár elvtárral arról beszélünk, hogyan lehetne felszedni azokat az illegálisban élő elvtársakat és a nyomdát, akiket, illetve amit Kovács István tartott. Nagyon szétesett minden, mert Kovács István több elvtárral tartott kapcsolatot. A nyomdát is, amit akkor Tömpe István vezetett alig tudtuk újra felszedni. Nehezen találtuk meg a leszakadt elvtársakat: Szirmai Istvánt, aki akkor az erdélyi kommunisták képviselője volt és Tonhauser Pált, aki Kárpátaljáról volt itt. Kádár elvtárral megegyeztünk, hogy ő kimegy Szirmai István találkozójára, én meg Tonhauseréra. Így szedtük őket újra fel.

1943 márciusában hárman összeültünk: Kádár János, Tonhauser Pál meg én. Akkor mondta nekem Kádár elvtárs, hogy a Központi Vezetőség tagja vagyok. Ettől kezdve voltam tagja a Központi Vezetőségnek. Hozzá tartozott a nyomda, a vasasokat is én tartottam és Orbán, Ságvári meg más elvtársakat. 1943 májusában volt egy találkozásunk egy szerda de. 9 óraker a Diósárokban Kádár elvtárral; ott közölte vele, hogy a Komintern feloszlott. Kérdeztem tőle honnan tudja. Ő meg azt kérdezte tőlem, hogy nem olvastam-e a Népszavát. Mondtam, hogy még nem olvastam. Erre ő megmutatta a Népszavát, amely közölte a Komintern feloszlását.

Később Kádár elvtárs felvetette, hogy a szociáldemokrata párttal, a Parasztpárttal és a Független Kisgazdapárt baloldali szárnyával jobban tudnánk együttműködni akkor, ha a Kommunista Párt nevét megváltoztatnánk, mert ezek félnék a kezükbe venni egy röpiratot, amelyen a „Kommunista Párt” aláírás van. Néhány nap múlva összejöttünk illegálisan. Kádár János elvtárs ismertette a párt nevének megváltoztatásával kapcsolatos politikai, szervezeti szükségességet. Kifejtette, hogy az akkori helyzetben a Nemzeti Front működése szempontjából előnyösebbnek látná, ha a Kommunista Párt elnevezés helyett más néven folytatnánk további illegális munkánkat. Szirmai az első pillanatban ellenezte, Tonhauser kijelentette, hogy ő ezt nehezen tudná elfogadtatni Kárpátalján. Én meg meglehetősen passzívan viselkedtem, mert Kádár elvtársat akkor nagyon szerettem, bíztam benne, hogy helyes, de az iránta való bizalom valahogy azt sugalmazta akkor nekem, hogy hallgassam végig a többi elvtárs álláspontját, és így próbáljam kialakítani magamban helyes-e vagy nem a párt nevének megváltoztatását. Meg kell mondanom, hogy abban a pillanatban nem tudtam eldönteni, de egyébként akkor nem is tudtunk ebben a kérdésben határozni. Megállapodtunk abban, hogy másnap újra összejövünk ennek a kérdésnek további tárgyalása végett. Másnap Kádár elvtárs újra röviden ismertette, miért van szükség a névváltozásra. Szirmai elvtárs most már érvekkel támasztotta alá ennek helyességét. Tonhauser még mindig nem értett egyet vele, de megmondta, hogy nem akar pártszakadást, ezért ő is megszavazza. Tehát négyen akkor ott elhatároztuk, hogy a kommunista párt nevét megváltoztatjuk, és úgy fogunk tovább harcolni, a háború, a faszizmus ellen.

Néhány hétig nem tudtuk eldönteni, milyen néven és hogyan folytassuk tovább az illegális munkát. Eredetileg az volt az elhatározásunk, hogy nem azt az illegális nyomdát fogjuk használni, amely a kommunista párt röpiratait nyomta, hogy ezzel a rendőrséget megtévesszük.

Próbáltunk más nyomdát szerezni, de nem sikerült. Végül körülbelül 4-6 héttel később, tehát 1943 nyarán összejöttünk a Bástya utca 4-ben egy Király Ferenc Mihály nevű szabómester műhelyében. Hatan voltunk ott: Kádár János, Szirmai, Tonhauser, Orbán, Donáth és én. Ott több kérdés merült fel azzal kapcsolatban, hogy a jövőben milyen néven folytassuk tovább a harcot. Az egyik elgondolás az volt, hogy legyen a párt neve „Dolgozók Pártja”. Emlékezetem szerint Kádár elvtársnak az volt a javaslata, hogy „Munkások és Parasztok Pártja”. Valaki részéről felvetődött, hogy „Békepárt” legyen. Pontosan nem tudom megmondani ki javasolta, de végül is ez utóbbi mellett maradtunk meg. Így született meg a Békepárt a Bástya[á] utca 4-ben, hatunk határozatával. Attól kezdve a Békepárt aláírásával adtuk ki röpiratainkat. Meg kell mondanom, hogy lényegében ugyanazok az elvtársak, akik addig a kommunista párt égisze alatt dolgoztak, a Békepártban ugyanolyan aktívan kivették a részüket a munkából, mint amikor kommunista párt volt. A kockázatot is ugyanúgy vállaltuk. Ha a Békepárt részéről valaki lebukott, az ítélet ugyanolyan volt, mintha kommunista párttag bukott volna le. A rendőrség tudta, hogy a Békepárt tulajdonképpen a kommunista párt folytatása.

1942 után, a nagy lebukások után Kádár elvtárs volt a titkár. Üzemkapcsolataink voltak; a vasasokkal, őket én tartottam. A Ganz-gyárban Barta Bertalant a háború alatt végig én tartottam, és láttam el röpiratokkal. Voltak olyanok is, akik Spanyolországból jöttek haza. Az egyiknek illegális neve Darus volt, vasmunkás, legális neve, azt hiszem, Nagy József. Néhány héttel ezelőtt véletlenül találkoztam vele. Ő ismert meg. Aztán egy másik vasással is kapcsolatban álltam, a nevére nem emlékszem, őt Erdős László mérnök hozta. Franciaországban volt ez az öreg, vasas volt, a Margithíd budai oldalán találkoztam vele. Legális nevét meg ma sem tudom, illegális nevére sem emlékszem. Ezen kívül az építőkhöz kapcsoltam, a nevet nem tudom. Tartottam Orbánt is, ő részletesebben tudna erről az időről beszélni. Orbán az ötös ifiket tartotta és a kulturális vonalat. Tonhauser is tartottam és az ő révén Kárpátalját. Természetesen Szirmaival, Donát[ht]al rendszeresen találkoztunk. Ezenkívül a nyomda volt nálam.

Az első nyomdában Pataki Bachert László dolgozott. Ő volt a nyomdászunk. Abban az időben feltűnő volt, ha egy nyomdász fiatalember főbérleti lakást vett ki. Arra gondoltunk, hogy szerzünk neki „feleséget”. Ságvári Endre megbeszélte Szirmai Hédivel, hogy konspirációs szempontból szükséges, hogy Patakival együttvé költözzenek egy főbérleti lakásba. Rendesen, becsületesen dolgoztak a nyomdán mindaddig, amíg be nem következett az ő lebukásuk is. Pataki Erdélyből származott, sok erdélyi lebukott, és ezen az úton a rendőrség eljutott Patakához, anélkül, hogy tudta volna, hogy nála van a nyomda. Éppen akkor készült egy röpirat a parlament tagjaihoz a kommunisták jogvédelmével kapcsolatban. Még Bajcsy-Zsilinszky Endrét is felkerestük, hogy a parlamentben szólaljon fel. Az volt a tervünk, hogy a parlament minden tagjának küldünk egy-egy röpiratot. Patakiék akkor buktak le, amikor a röpiratot készítettük. Pataki és köztem volt egy felső kapcsolat, egy elvtársnő, Szirmainak a rokona volt Kolozsvárról, akit mi illegálisan „Ferdinánd” néven ismertünk. Ő tartotta akkor Pataki. Amikor Pataki nem ment el a találkozóra, „Ferdinánd” felhívta a gyárban, ahol Pataki dolgozott. A detektívek számítottak erre, és akkor már több napon át kórözték őt a gyárban. „Ferdinánd” azt kérdezte Patakitól telefonon, hogy miért nem ment ki a találkozóra. Pataki azt felelte: Mert nem tudtam. „Ferdinánd” még mindig nem értette a dolgot, és azt kérdezte: hogy-hogy nem tudtál? Erre Pataki beleordított a telefonba: „Hát nem érted? Hülye vagy?” Erre a hekusok kiűtötték a kezéből a telefonkagylót, és borzalmasan megverték. Nagyon megkínózták, de Pataki nem vallott, és ezzel mindnyájukat megmentett.

Bár Patakiék lebuhtak, mi a röpiratot mindenáron meg akartuk jelentetni. Fehér Lajos magára vállalta, hogy szerez egy lehozógépet, meg is szerezte. Beköltözött vele egy szállóba, mint vidéki diák, aki Pesten tanul. A szállodai szobájában két nap alatt lehozta a parlamenti tagokhoz szóló röpiratot, így el is tudtuk küldeni mindenkinek.

Pataki lebukása után megint Ságvári hozott egy „Talpalós” (Rákosi Endre) illegális nevű ifit, aki nyomdász volt és vállalta, hogy csinál egy nyomdát, részben úgy, hogy betűket szerez egy másik nyomdás ifi révén, másrészt pénzért vesz megfelelő alkatrészeket. Egy alkatrészt Kádár elvtárs vett meg a nyomda részére. „Talpalós” mellé is kellett keresnünk egy „feleséget”, szerettünk is egy kislányt: Rákosi Évát. Pár nap múlva elkezdtek a munkát. 1943 őszén volt Pataki tárgyalása a honvédtörvényszéken, a hadbírótság előtt. Mi akkor hárman, Kádár, Orbán meg én a Szinyei Merse utcában egy kávémerésben jöttünk össze, és elhatároztuk, hogy Patakiék érdekében röpiratot fogunk kiadni. Emlékszem arra, hogy még mérlegeltük, vajon használunk-e nekik ezzel, vagy jobban rájuk haragítjuk a hadbírótságot. Végül amellel maradtunk, hogy helyes kiadni röpiratot az ő érdekében, már csak azért is, hogy a rendőrség lássa, elfoghatták Patakiakat, működik egy új nyomda. Meg is írtuk a röpiratokat, ki is nyomtattuk az új nyomdán. Nem volt túl részletes; nagybetűkkel nyomtuk.

A Békepárt memorandumát nem nyomdán hoztuk ki, hanem gépelve, illetve sokszorosítva. A memorandum szerkesztésében többen vettek részt. Később, amikor már elkészült belőle jó néhány oldal, összejöttünk hárman: Kádár, Donáth meg én a Filler utca környékén egy lakásban, amit Donáth szerzett. Ott beszélünk meg a Békepárt memorandumának végleges szövegét. Bajcsy-Zsilinszky Endrénnek elfelejtettünk küldeni memorandumot, és ezért ő nagyon megsértődött. Ezt úgy tettük jóvá, hogy egy példányt szépen bekötöttünk piros fedélbe és úgy adtuk át neki.

A Békepárt elképzelésünk szerint lényegében folytatása volt a kommunista pártnak, más elnevezés alatt. Úgy láttuk, hogy a Békepárt néven jobban tudjuk a baloldali szociáldemokratákat. A parasztpártot és a kisgazdapárt balszárnyát magunk mellé állítani, röpiratainkat elfogadtatni és az akkori nemzeti frontot szélesebb alapokra fektetni. A Békepárt szervezeti felépítése lényegében azonos volt a kommunista pártéval, mert ugyanazokkal találkoztunk, ugyanazokat a szervezeteket tartottuk továbbra is kapcsolatként. Felhasználtuk a Békepártot arra is, hogy konspirációs szempontból megjavítsuk a szervezeti felépítést és egy-két elvtársat, akiket addig szervezetiileg tartottunk, most, mint egyént tartottunk külön. Ilyen volt Szekeres (Salamon), akit konspirációs szempontból szervezeten tartottunk, bár tudtuk róla, hogy elvöröség tekintetében nincs vele baj. Ezt ő bebizonyította azzal is, hogy függetlenül tőlünk kiadott röpiratot teljesen a mi vonalunknak megfelelően, és összeköttetései révén az általunk kiadott röpiratokat, amihoz hozzájutott, sokszorosította. Tehát a Békepártban is a kommunista párt vonalát vittük, csak éppen nem kommunista pártot írtunk a röpirat alá, hanem Békepártot.

Fehér Lajos tartotta elsősorban a vidéki parasztpártokkal a kapcsolatot. Bizonyos tekintetben vidéken jobban álltunk, mint a fővárosban, mert a gazdakörökkel és hasonló csoportokkal tartott rendszeres kapcsolat útján eljutottak a Békepárt röpiratai, amelyeket ott meg is vitáltak. Volt ilyen elképzelés Budapesten a munkásszervezetekkel is, de itt ez a rész gyengébben működött. Később pl. a szociáldemokrata párttal is volt kapcsolat (inkább '44-ben), amikor ők is illegális nyomdát akartak felállítani. Ehhez kérték a mi segítségünket. Ebből a célból egyszer Schifferrel is találkoztam, akivel Donáth hozott össze. Ez 1944. március 19-e után történt. Óbudán, a Lajos utcában egy vendéglőben találkoztunk. Arról beszélünk, hogy illegális nyomdát kell felállítani és megszervezni. Volt kapcsolatunk Bajcsy-Zsilinszkyval, Major Tamás és Ortutay [Gyula] révén. Major Tamást Orbán Donáth tartotta. Volt kapcsolat Domokos Józseffel, aki kommunista védő volt annak idején, és a felszabadulás után a Legfelsőbb Bíróság elnöke lett, hozzá jártam fel hetenként egyszer, szerdán délután, amikor is az elvtársak bíróságon vagy rendőrségen felvett jegyzőkönyveit olvastam el. A párt megbízásából kértem fel Domokost az elvtársak védelmére. Szó volt, hogy ő is felkeresi Bajcsy-Zsilinszkyt, akit ismert, mert egy városból származtak, Békéscsabáról.

A Békepárt megalakulása után ugyanazok az üzemi kapcsolatok maradtak meg, mint a kommunista párt idején. Én továbbra is találkoztam Barta Bertalannal, Domokossal, a vasassal, Varga Istvánnal, és - azt hiszem - Kruzslákkal is. Még Jámor Alajosra emlékszem. Ezek voltak a vasas-kapcsolataim. Cseppel gyenge volt a kapcsolat. 1944 végén találkoztunk velük, amikor a deményistákkal folytak a tárgyalások.

Kovács István úgy tudta meg a Békepárt megalakulását, hogy itt élt egy unokahúga Erdélyből, akivel én találkoztam, és az ő révén üzenem be neki. Akkor Kovács István azt üzenete vissza, hogy a kommunista párt feloszlását helyesli, de a Békepárt megalakulását nem. Határozottan emlékszem, hogy ezt üzenete. A mi elgondolásunk az volt, hogy a Békepárttal a szociáldemokratákat meg a kisgazdákat magunkhoz tudjuk vonni, Kovács István szinten azonban ezek úgy is tudják, hogy ez a kommunista párt, tehát ez fából vaskarika, nincs értelme új Békepártot alakítani.

Az első időben röpiratainkból mindig küldtünk egy-egy csomagot Kárpátaljára, illetve Erdélybe. Később egy másik nyomdát készített Pataki, és akkor az előző nyomda felszerelését Erdélybe küldtük. Azért volt az előnyösebb, mert nem kellett kész röpirat-csomagokat küldeni, csak egy példányt, amit ők a nyomdán kinyomtak. Erről Szirmai István tud.

Azt a röplapot, amelyen bejelentettük, hogy a kommunista párt feloszlott, és helyette fog működni a Békepárt, Kádár elvtárs írta. A Diósárokban néztük át egy rossz fazékot. Egy-egy mondatot én is tettem ugyan hozzá, vagy az én javaslatomra változtattunk rajta, de lényegileg Kádár elvtárs írta. Utána néhány hétig sem kommunista párt, sem a Békepárt nevében nem adtunk ki röpiratokat. Amikor Olaszország kivált a háborúból, akkor ültünk le hárman, Kádár, Szirmai meg én egy nyári vendéglő udvarán és elhatároztuk, hogy akkor már Békepárt aláírással kiadunk egy röpiratot, amelyben az lesz benne, hogy a magyar nép kövesse az olasz nép példáját. Előbb elhatároztuk, hogy együtt írjuk meg, de így nem mentünk semmire, ezért úgy döntöttünk, hogy mindenki írja meg a saját elgondolása szerint, és amelyik a legjobb lesz, azt fogjuk kiadni. Véletlenül az enyém sikerült a legjobban. Ezt a röpiratot az Olaszország kiválása után következő napon írtuk, és 24 óra alatt már ki is hoztuk. Ez akkor nagy teljesítmény volt.

Természetesen akkor nem úgy láttuk a dolgokat, mint később. Az volt az elgondolásunk, hogy meg kell szervezni a szociáldemokratákat, a parasztokat, a kisgazdákat és nem kihangsúlyozni azt, amitől félnek. De bennünk ez nem volt akkor ilyen tudatos. Valahogyan úgy képeltük el, hogy ezek szívesen fogadják a mi Szovjetunióhoz való tartozásunkat, bár a röpiratokból - sajnos - nem tűnik ki. Valahogyan úgy kellett volna akkor csinálni, hogy a kommunista párt minden körülmények között megmaradjon, mint kommunista párt, azonkívül lehetett volna egy Békepárt is, amelyben a vezető szerep a kommunistáké lett volna, bevonva a nemkommunistákat is. Most visszanevezve úgy gondolom, így lett volna helyes. Reális feltételeink, ha nem is erős mértékben, meg lettek volna. Amikor az elvtársakkal közöltem, hogy a kommunista párt, mint olyan, megszűnik, volt, aki sírt és olyan is, aki addig húzódott az aktív részvételtől, valahogyan úgy érezte, hogy most valamit elvesztett. Később kialakult bennem is, hogy talán nem helyesen értékeltük a Komintern feloszlását, amikor azt hittük, hogy a Komintern feloszlott, és szabad kezdet ad az egyes kommunista pártoknak a cselekvésre. Hozzá kell tennem, hogy mi, akik akkor itt a pártot vezettük, nem rendelkezünk azzal az elméleti felkészültséggel, amivel rendelkeztek azok az elvtársak, akik hazajöttek a Szovjetunióból, minden elkövetett hibákkal együtt is. Hogy mennyire így élt bennünk, arra jellemző, a következő eset: 1944 őszén egy illegális ülésen Kádár elvtárs kb. ezt mondta: „Elvtársak! Mi csak addig vagyunk alkalmasak a párt vezetésére, amíg a Szovjetunióból haza nem jönnek az igazi vezetők.” Mi tudtuk azt, hogy nem rendelkezünk itthon gyakorlati tapasztalatokkal, de nem volt lehetőségünk elméletileg úgy felkészülni, és megismerni a nemzetközi munkaszemélyeket, mint ahogyan lehetősége volt a Szovjetunióban lévő elvtársaknak. Erre a legjellemzőbb az, hogy pl. 1942 karácsonyán összesen egy példányban volt meg Magyarországon a bolsevik párt története Kovács Istvánnál, aki két napra kölcsön adta nekem. Ennyi volt a tanulási lehetőségünk akkor.

Nem akarok itt arról beszélni, hogy amikor Farkas Mihály főtitkárhelyettes volt és Kádár elvtárs is főtitkárhelyettes, akkor Farkas Mihály tartott egy előadást a pártfőiskolán, ahol a Békepárt ügyét likvidáló cselekménynek minősítette. Akkor mi ezt nem úgy láttuk, és meg kell mondani, hogy a bőrünket vittük vásárra, mintha a kommunista pártban dolgoztunk volna.

A Komintern feloszlásáról csak a Népszavából értesültem. Az egész háború alatt nekünk nem volt kapcsolatunk a külföldön élő elvtársakkal a Szovjetunió-belleik sem. Kádár elvtárs vállalkozott arra, hogy átmegy Jugoszláviába azzal az elgondolással, hogy valaki odamegy a Szovjetunióból. Rákosi egy alkalommal ránk támad: „Nem hallgatták maguk a rádiót.” Mi sokszor azt sem tudtuk, hol fogunk aludni éjszaka, nem hogy rádió-hallgatásra lett volna lehetőségünk. Azt tudtuk, hogy mi a nyugati szociáldemokraták álláspontja a Komintern feloszlásával kapcsolatban, amennyire a sajtóból ezt ki lehetett venni.

Az SZDP által kiadott szigorúan bizalmas anyagról nem tudtunk.

1944 áprilisában Kádár és Szakasits találkoztak Schiffer lakásán. Ezután a találkozó után elmondta Kádár elvtárs, hogy Szakasitsnak olyan elképzelése van, hogy minek kell kommunista párt külön, menjenek be a kommunisták a szociáldemokrata pártba. Dehogy itt valamire támaszkodott, amit kintől kapott, azt nem tudtuk. Nem is vettük őt komolyan.

Ez a találkozó úgy jött létre, hogy Orbán időközönként Schifferrel találkozott. A másik oldalon pedig Haraszti találkozott Schifferrel, akivel viszont Donáth találkozott. Donáth, Haraszti-val. Donáthtal pedig Kádár elvtárs tartotta a kapcsolatot. Orbán mondta egyszer, hogy Schiffer azt üzeni, jó lenne, ha a kommunisták részéről valaki Szakasitsnal beszélne, és hogy ő erre a célra lakását rendelkezésre bocsátja. Én így emlékszem, lehet, hogy ez nem egészen pontos. A találkozón tulajdonképpen megegyezés nem jött létre. Emlékezetem szerint Kádár elvtárs még egyszer akart találkozni Szakasits-szal. Hogy sikerült-e neki, vagy sem, erre nem emlékszem. Akkor, amikor Patakiék a hadbírótság előtt álltak, Kádár elvtárs Szakasitsot arra kérte, hogy ő is kövessen el mindent, hogy az elvtársakat meg lehessen menteni a haláltól.

Marosánál közvetlen kapcsolatunk nem volt.

Szakasitsot baloldalinak tartottuk, mint akivel lehet és érdemes beszélni, Schiffer is. Marosánál keveset beszélünk, de őt is úgy vettük azért, mert Marosán, amikor szakszervezeti titkár volt, megtette azt, hogy a Vörös Segély-munkához segített úgy, hogy VS [Vörös Segély] bélyegeket, röpiratokat zárt el páncélszekrényébe. Úgy tekintettük, mint baloldalt, de közvetlen kapcsolatunk vele nem volt. (Pintér István : 1943-ban két röpirat jelent meg a párt feloszlásáról. Az egyik ismert. A másikat az erdélyi kommunisták peranyagai között találtam. A röpiratok közül, hogy miért vált szükségessé a párt feloszlása. A testvérharc elkerüléséről és a nemzeti összefogásról beszélt, a másikban ilyesmire nincs szó. Ezt a KB adta ki, vagy az erdélyiek?)

Az erdélyiek adták ki. Mi nem vettünk be ilyeneket a röpiratainkba.

„Ferdinánd” a felső vezetőket nem ismerte. Ő a nyomda technikai részét ismerte. Pataki és köztem volt. De volt itt valaki Erdélyből, a nevére nem emlékszem, hogy akivel Kádár elvtárs találkozott volna. Azt hiszem, Szirmai István tud erről. Mással nem találkoztunk Erdélyből.

(Pintér István: A Békepártnak volt-e területi bizottsága?)

A szervezeti felépítés ugyanaz maradt. Ugyanazokkal az emberekkel találkoztunk, akikkel addig, később már inkább jöttek létre új kapcsolatok. Az elején nem volt kapcsolatunk a vasasokkal, Kruzslákkal, Domokossal. Ezeket később szedtük fel, Vargát is.

Kruzslák egy angyalföldi üzemben dolgozott. Varga félig-meddig illegálisban, valami kis műhelyben. Domokos, úgy tudom, a Ganz Hajóban.

Ságvári Endrével - úgy emlékszem - Orbán közölte, hogy miről van szó. Erre én határozottan már nem emlékszem, de mintha Ságvári nem helyeselte volna a párt feloszlását.

1944. március 19-e vasárnapra esett. Még az előző héten megbeszéltük, hogy annál a bizonyos szabómesternél Bástya utcában ülést fogunk tartani. Reggel Rádai utcában találkoztunk Kádár elvtárral, és együtt mentünk el erre az ülésre, amelyen emlékezetem szerint rajtuk kívül részt vettek Horváth Márton, Orbán László, és Donáth Ferenc. Szirmai emlékezetem szerint 1943 karácsonyán lebuokott, azért nem volt ott, Tonhauser is, ő sem volt jelen. Ezen az ülésen az akkori háborús helyzetet mállegeltük és az ehhez szükséges teendőket beszéltük meg. Fogalmunk sem volt arról, hogy miközben mi ott ülésezünk, a német csapatok bevonultak, és megszállták Magyarországot. Én aznap este egy Izabella utcai étkezőben tudtam meg a kiszolgáló lánytól. Másnap reggel, hétfőn, a Szondi utcában véletlenül találkoztam Horváth Mártonnal. Bementünk egy vendéglőbe a Szondi utca, és Bajza utca sarkán és ott rögtön megírtunk egy röpiratot a német megszállás ellen. A röpiratba azt is bevettük, hogy Bajcsy-Zsilinszky revolverrel fogadta a Gestapot, amikor őrizetbe akarták venni. Amennyit mi az eseményekről tudunk, a szerint értékeltük a német megszállást. Nem túl hosszú röpiratot írtunk, de az első volt, amikor akkor kiadtunk. Kb. szerdán találkoztam Kádárral, akkor összejöttünk mindnyájan és állást foglaltunk amellett, hogy sürgősen meg kell alakítani a Magyar Frontot, a szociáldemokratákkal, a kisgazdapárttal és minden Hitler-ellenes erővel a háború ellen.

Április közepén Jugoszláviából jött ide egy elvtársnő azzal az üzenettel, hogy valaki, aki ismeri a pártot, a párt felépítését, menjen át tőlünk Jugoszláviába, ott össze fogják hozni egy Moszkvából érkezett összekötővel. Ezt az elvtársnőt egy Hegedűs nevű szabó hozta velem össze. Hegedűs Jugoszláviából származott. Az üzenetet átadtam Kádár elvtárnak, ezután Kádár, Horváth Márton meg én leültünk egy Szinyei Merse utcai kávéházban, hogy megbeszéljük a teendőket, ki legyen az, aki átmegy. Kádár vállalkozott rá. Meg kell mondanom, hogy nem örültem annak, hogy ő menjen át, mert egyrészt hosszú ideig dolgoztam együtt, másrészt ő ismerte legjobban az itthoni dolgokat. Horváth Márton nemrég szabadult a börtönből, őt az egyes találkozókon kellett tájékoztatni, mi történt az alatt, amíg ő börtönben ült. Vezetőségi tagnak tekintettük, bár azt nem mondtuk ki. Ő is ajánkozott, hogy átmegy. Horváth Márton a röpiratírásban jelentős segítséget tudott adni, de szervezeteket tartani nem tudott, nem volt benne megközelítőleg sem az a jártasság, ami Kádár elvtársban megvolt. Akkor abban maradtunk, hogy Kádár átmegy. Lupták János (?) névre hamis iratokat készített magának. (Az első időkben Schönherz készített hamis bélyegzőket, és amikor ő lebuokott, Kádár elvtárs készítette ezeket a bélyegzőket. Nem lehetett felismerni, hogy hamisak.) Április 19-én elindult, hogy átmegy Jugoszláviába; azzal a nővel, aki az üzenetet hozta, vonaton mentek majdnem Pécsig, ott leszálltak. Csempésznek kellett volna átvenni őket a határon, ehelyett a rendőrség kezébe adták. Így buokott le Kádár elvtárs. Fölhozták a Hadik laktanyába, majd a Conti utcába, két évre itéltek, mint katonaszökevényt. Érdekessége a dolognak, hogy Horváth Mártonon és rajtam kívül senki nem tudta, hogy ő átment. Mi is azt hittük, hogy átjutott. Donáth sem tudta, hogy hová megy, csak annyit mondott neki Kádár elvtárs, hogy egy ideig én fogok vele (Donáthtal) találkozni.

Egyszer Donáth üzenetet hozott nekem, hogy Ujszászi és csoportja ellenállási mozgalomban vesznek részt, és nagyon szeretnének Csermanekkel találkozni. Nagy gondban voltam, mert már Horváth Márton is lebukott, tehát csak én tudtam, hogy Csermanek, azaz Kádár, a Contiban van. A feleségétől értesültem erről. Annak idején megbeszéltük Kádár elvtárral, hogy két-három hétig marad távol, és ha visszajön, a Magyarország című lapban egy hirdetést teszünk közzé egy megbeszélés szöveggel. Ebből tudni fogom, hogy megérkezett, másnap kell találkozunk. De hiába néztem a Magyarországot, nem volt benne a hirdetés. Nem tudtam, mi van vele, már hosszú ideig senki sem írt egy betűt sem. (Lupták néven élt.) Donáth hozta Horthyéktól az üzenetét, hogy szeretnének kommunistákkal találkozni, mégpedig Csermanekkel, mert be akarnak kapcsolódni az ellenállási mozgalomba, akkor nagy dilemmában voltam: felfedjem-e előttük, hogy Csermanek, azaz Kádár elvtárs tulajdonképpen az ő kezükben van, tehát beszélhetnének vele. Ez nem egy-két órai gondot okozott nekem. Végül is úgy döntöttem, hogy nem mondom meg, mert ha megtudják, hogy az ő kezükben van, ők diktálhatják a feltételeket. Tehát nem szóltam Donáthnak. Ez még Szálasi uralomra jutása előtt történt.

A Contiból a rabokat, Kádár elvtársat is, kivitték Nyugatra. Gyalog mentek. Egyik este a sötétben Budapestről 80-100 kilométerre Kádár elvtárs többekkel együtt megszökött. A vállára vett egy szál deszkát azért, hogy ha útközben igazoltatják, azt mondja, hogy asztalos és a szomszéd községbe megy dolgozni. Haza is hozta a deszkát, és amikor nem volt mivel fűteni, azt tüzelte el a felesége. Így jött vissza Kádár elvtárs, azt hiszem. 1944 novemberében Rajk László még kint volt. Én ismertem meg őket egymással.

Úgy vettem fel újra a felső kapcsolatokat, hogy volt Kádár elvtársnak egy öccse (1948. május elsején halt meg tragikus körülmények között), aki egy Német nevű cipésznél dolgozott, ide én is bejártam. Az öccsével üzent Kádár elvtárs, hogy beszélni akar velem. A Dohány utcai templomnál találkoztunk. Nagyon sápadt volt, látszott rajta, hogy börtönből jött ki. Felvittem Babits professzor orvosi rendelőjébe, feltűnés nélkül tarthattunk illegális üléseket.

Jelzet: PIL 867. f. p/62. ő. e. - Péter Gábor visszaemlékezése, 1961. október 25., részlet 12-28.

2. Csendőrségi összefoglaló jelentés baloldali mozgalmakról

13.629.

B.k.t. 1943

Budapest, 1943. július 2.

BALOLDALI MOZGALMAK.

I. Szociáldemokrata Párt

Bizalmas értesülés szerint:

1.) A szoc. dem. párt mezőberényi szervezete 1943. június 20-án engedélyezett választmányi gyűlést tartott. A hatósági megbízott dr. Temesváry Ferenc mezőberényi vezetőjegyző volt. A gyűlésen Szeder Ferenc szoc. dem. országgyűlési képviselő beszélt. Többek között a következőket mondotta: „A vezető kormányférfiak azt gondolták, hogy ki lehet bennünket egyszerűen irtani és eltüntetni. Azt mondják, hogy a zsidókkal egy kalap alá tartozunk, azokkal együtt kell a politikai élet színteréről eltűnnünk. Fogatlan oroszláznak mondták a szoc. dem. pártot. De ez az idő elmúlt, s most a mi időnk jön, gyakrabban fogunk találkozni.” E szavak elhangzása után dr. Temesváry figyelmeztette Szeder képviselőt, hogy pártszervezeti ügyekről beszéljen, mert csak arra kapott engedélyt, politikával ne foglalkozzon. Ennek ellenére Szeder képviselő a volt kormányelnökök ténykedéseit kritizálta. Dr. Temesváry vezetőjegyző ismét figyelmeztette Szeder képviselőt, aki a figyelmeztetés után kijelentette: „Beszédemnek tartalmát a Belügyminiszter Úr belbiztonsági vezetőjével megtárgyaltam. Ha a főjegyző nem enged politikáról beszélni, pártszervezeti kérdésekről nem tárgyalok.” Miután a gyűlésen megjelent 18 fő közül más nem szólalt fel, dr. Temesváry vezetőjegyző a gyűlést feloszlatta. Rendezés nem fordult elő.

2.) Vidéki szoc. dem. körökben Nagy Vilmos honvédelmi miniszter távozása élénk érdeklődést és vitát váltott ki. Egyes csoportok szerint azért kellett lemondania és távoznia, mert a zsidó munkaszolgálatosokkal kapcsolatban igen sok engedményt tett. Más csoportok szerint viszont német nyomásra kellett távoznia, mert nem volt hajlandó Magyarországon totális mozgósítást végrehajtani.

3.) Vidéki szoc. dem. körökben nagy meglepéssel tárgyalják az angol munkáspártnak azt az elhatározását, hogy a kommunistákat nem veszik fel a pártba, és hogy még Morrison belügyminisztert is kibuktatták a munkáspárt végrehajtó bizottságából azért, mert a kommunistákkal kapcsolatban nemkívánatos kijelentéseket tett. Szerintük az angol munkáspárt ezzel az eljárásával igen nagy szolgálatot tett a világ szoc. dem. pártjainak, mert megdöntötte azt az örökké hangoztatott vádat, hogy a szociáldemokrácia szálláscsinálója a kommunizmusnak. A kiszivárgott hírek szerint a fentieket szervezési agitációra szándékoznak felhasználni.

4.) Jelenik Ferenc, a Bánya- és Kohómunkások Országos Szövetségének elnöke 1943. június 20-án Mecsekszabolcson felkereste Heim Józsefet, és pécsi bányászti kárság felállításáról tárgyaltak. Jelenik megígérte Heim Józsefnek, hogy rövidesen ismét felkeresi, és beiktatja bányász-titkári hivatalába.

5.) Az 1943. június 19-én kelt 12.687/B.k.t. 1943. számú baloldali összesítő jelentésem 1.) pontjában jelentettem, hogy a zalaszentgróti téglagyárban szabotázs-cselekmény fordult elő oly módon, hogy az agyagtörő sima hengerbe 30 cm hosszú iparvágány-síndarab került. A gyanú Kovács Jánosra és László Istvánra terelődött.

A zalaszentgróti őr s szombathelyi nyomozóosztály támogatásával az ügyben nyílt nyomozást folytatott, melynek eredményeként Kovács János zalaszentgróti lakost alapos gyanú alapján honvédelmi törvénybe ütköző büntetés miatt 1943. június 22-én elfogta és a szombathelyi 3. honvéd kerületi parancsnok ügyészeinek átadta.

Nevezett nyilvántartó lapját a m. kir. Belügyminiszter Úrnak (VII. oszt.) csatoltan felterjesztem.

II.

Kommunista Párt

1.) Ismeretes az a nagy politikai esemény, mely a közelmúltban a III. Internacionálé feloszlásának hírével a világot érte. Az is ismeretes, hogy ennek a világraszóló eseménynek hátterét és igazi célját illetően az egyes országok sajtóorgánumai miként kommentálták. Ezzel az eseménnyel kapcsolatban most a Kommunista Magyarországi Pártja is állást foglalt, és ebbeli határozatát a másolatban csatolt levélben és levélhez csatolt röpirat kíséretében juttatja el posta útján közéleti személyiségeknek. A röpiratban a párt feloszlásáról ír, de azzal a kitételével „Meggzúnunk, mint párt, de mint egyesek ott leszünk” elárulja az egész színlelt feloszlás propagandisztikus célját és azt, hogy ez a feloszlás a Kominternéhez hasonlóan csak félrevezető beszéd és bármikor széttephető papír, cselekedet nélkül.”

Jelzet: MNL OL K 149 651. f. 6/1943. ő. e. - Csendőrségi összefoglaló jelentés baloldali mozgalmakról, 1943. július 2., részlet 44-45. - Belügyminisztérium, Rezervált iratok.

3. Edmund Veesenmayer német birodalmi teljhatalmú megbízott távirata

1944. július 30.

„Telegramm
(G-Schreiber)

Budapest, den 30. Juli 1944 0.15 Uhr.
Ankunft, den 30. Juli 1944 8.30 Uhr.

Nr. 2133 vom 29. 7. 44.
Geheim!

Für Herrn Botschafter Ritter.
Im Anschluß an Drahtbericht Nr. 2082 +) vom 25.7.

Der Höhere SS- und Polizeiführer meldet mir am 28. Juli 1944:

Kommunismus.

Am 25. 7. 44. wurden in Budapest durch zwei oder drei unerkannt gebliebene Radfahrer Flugblätter der „ungarischen Front“ verstreut. Sie befassen sich mit der Offiziersrevolte vom 20. d[ieses] M[onats] und erklären, daß der Zerfall der innerdeutschen Front und die Auflösung des Heeres begonnen hatten. Der Zerfall könne weder durch den „blutrünstigen Himmeler“ noch durch die Ausrottung deutscher Generäle aufgehalten werden. Arbeiter, Bauern, Bürger, Offiziere und Soldaten werden zum aktiven Widerstand gegen die Deutschen oder zum Überlaufen zu den Russen aufgefordert. Die Flugblätter tragen die Unterschrift „Tod und Verderben der Stojay-Jaross-Irmédy-Bande“, hoch lebe das freie, unabhängige, demokratische Ungarn.

Der seit dem Einmarsch der Deutschen in Ungarn flüchtige SPU-Funktionär Josef Buechler wurde durch ein ungarisches Gendarmerie-Fahndungskommando festgenommen werden. Durch seine Aussagen konnte der SPU-Funktionär Paul Schiffer überführt und festgenommen werden. Durch das gleiche Kommando wurde der GPU-Funktionär und Zentralsekretär der Bekepartei, Csermanek, inhaftiert.

In der Zeit vom 17. 7 bis 21. 7. 44 tagte in Topolya das ungarische Kriegsgericht des Generalstabes in Budapest zwecks Aburteilung der von der ungarischen Gendarmerie zusammen mit dem Außenkommando Neusatz des KDS Szeged festgenommenen kommunistischen Häftlinge. Insgesamt wurden 200 Personen abgeurteilt 13 Personen wurden freigesprochen. Gegen einige der freigesprochenen soll das Internierungsverfahren eingeleitet werden. Die ausgesprochenen Strafen lauten nur auf Zuchthaus und bewegen sich zwischen 6 Monaten und 15 Jahren. Insgesamt wurden für die 187 Verurteilten 1015 Jahre und 11 Monate Zuchthaus ausgesprochen. Gegen die restlichen 102 kommunistischen Flüchtlinge wurde das Verfahren noch nicht eröffnet. Voraussichtlich wird der nächste Verhandlungstermin im September und Oktober d[ies] J[ahres] stattfinden."

Jelzet: PIL 765. f. 2. ő. e. - SS jelentés a Magyar Front, a Békepárt tevékenységéről, az ellenállási mozgalmakról, részlet 2-3.

Fordítás

„Távirat
(G-író)

Budapest, 1944. júl. 30. 0.15 h.
Érkezett: 1944. júl. 30. 8.30 h.

Száma: 2133 1944. júl. 29.
Titkos!

Ritter nagykövet úr részére

A július 25-i 2082. számú távirati jelentéssel kapcsolatban: Magas rangú SS-, és rendőr-vezető jelenti nekem 1944. július 28-án:

Kommunizmus.

1944. július 25-én két vagy három, mai napig ismeretlen kerékpáros a „Magyar Front“ röplapjait szórta szét Budapesten. Ezek a katonatisztek folyó hó 20-i lázadásáról szóltak, valamint kijelentették, hogy megkezdődött a belső német front szétesése és a hadsereg felbomlása. E széthullást valószínűleg sem a „vérengző Himmeler“, sem a német tábornokok kiirtása sem állíthatja meg. Munkások, parasztok, polgárok, katonatisztek és katonák képezik a németekkel szembeni aktív ellenállást vagy átállnak az oroszokhoz. A rölapok aláírás helyett e sorral zártuk: „Pusztuljon, és halál a Stójay-Jaross-Irmédy bandára!“, éljen a szabad, független, demokratikus Magyarország!

A németek Magyarországra való bevonulása óta menekülő MSZDP-funkcionáriust, Buechler Józsefet egy magyar csendőrségi nyomozócsoport letartóztatta. Az ő vallomása alapján lehetett Schiffer Pált, az MSZDP-funkcionáriust elfogni és őrizetbe venni. Ugyanez a nyomozócsoport vette őrizetbe a GPU-funkcionárius Csermaneket, a Békepárt főtitkárát.

1944. július 17-től 1944. július 21-ig ülésezett Topolyán a budapesti vezérkar magyar hadbírósa, a magyar csendőrség és a Szegeden működő újvidéki KDS külső munkacsoportja a letartóztatott kommunista foglyok elítélése végett. Összesen 200 személyt ítéltek el, 13 személyt felmentettek. Némely felmentettel szemben internálási eljárás kezdeményezendő. A kiszabott büntetések csak fegyházbüntetést jelentenek, 6 hónap és 15 év közötti időtartamúak. Összesen 187 elítélt 1015 év és 11 hónap fegyházbüntetést kapott. A maradék 102 kommunista szökevény ellen az eljárás még nem indult meg. A következő tárgyalási időszak előreláthatólag ez év szeptember és október hónapjában lesz."

Címkek:

[Kádár János](#) ^[2]

[Békepárt](#) ^[3]

[Rákosi Mátyás](#) ^[4]

[világháború](#) ^[5]

[Kommunisták Magyarországi Pártja](#) ^[6]

[KMP](#) ^[7]

[Horthy-rendszer](#) ^[8]

[Komintern](#) ^[9]

[Szociáldemokrata Párt](#) ^[10]

[Márciusi Front](#) ^[11]

[Népszava](#) ^[12]

[OIB](#) ^[13]

[Országos Ifjúsági Bizottság](#) ^[14]

[Edmund Veessenmayer](#) ^[15]

[Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány](#) ^[16]

[Hadik laktanya](#) ^[17]

[Conti utca](#) ^[18]

Kiadás: 15. évfolyam (2015) 2. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/politika/a_fiatal_kadar_janos_a_megvert_sereg_elen.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/politika/a_fiatal_kadar_janos_a_megvert_sereg_elen.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kadar-janos>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/bekepart>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/rakosi-matyas>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/vilaghaboru>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kommunistak-magyarorszag-partja>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kmp>

[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/horthy-rendszer>

[9] <https://www.archivnet.hu/cimkek/komintern>

[10] <https://www.archivnet.hu/cimkek/szocialdemokrata-part>

[11] <https://www.archivnet.hu/cimkek/marciusi-front>

[12] <https://www.archivnet.hu/cimkek/nepszava>

[13] <https://www.archivnet.hu/cimkek/oib>

[14] <https://www.archivnet.hu/cimkek/orszagos-ifjusagi-bizottsag>

[15] <https://www.archivnet.hu/cimkek/edmund-veessenmayer>

[16] <https://www.archivnet.hu/cimkek/forradalmi-munkas-paraszt-kormany-0>

[17] <https://www.archivnet.hu/cimkek/hadik-laktanya>

[18] <https://www.archivnet.hu/cimkek/conti-utca>